

Z pozdějších uměleckých děl, zobrazujících Moravský kras, patří k nejvýznamnějším olejomalby Otakara Kubína, který je vytvořil během Absolonovy expedice na dno Macochy roku 1905. V roce 1922 vznikl soubor sedmi grafických děl z Moravského krasu, které pak postupně upadly v zapomnění a patrně nebyly ani připomenuty v publikacích, a to jak o samotné krasové oblasti, tak ani výtvarném umění. Grafické listy vytvořil malíř, kreslíř a grafik František Václav Süsser (1890–1956). Byl původem Rakušan, od roku 1918 pobýval v Brně. Nejdříve učil na keramické škole ve Znojmě, později na Vyšší průmyslové škole textilní v Brně. V letech 1924–1950 byl pak profesorem na Škole uměleckých řemesel v Brně. Jeho soubor litografií se stal součástí málo známé útlé publikace Moravský kras, ve které doprovodný text napsal Adolf Veselý. Jeho slova jsou spíše vzletná a poetická: „Punkva vytéká z podzemí do Pustého žlebu a jakoby si uvolnila dlouho zadržovaný dech a hlas: Zurčí si vesele a čiperně skáče přes kameny.“ Veselý v textu vyzdvihuje význam umění spojeného s přírodními hodnotami a v závěru textu vybízí další tvůrce k činnosti: „Fotografická čočka byla zatím jediná, která hleděla na nádheru Moravského krasu

a fotografická plotna, která je trvale zachycovala a zprostředkovala světu. Pravý div stane se, až se na krásy Moravského krasu zadívají oči umělce výtvarníka. Poklady, rovnocenné pokladům skutečným, budou jimi vyneseny na povrch a na světlo. Litografické album akademického malíře Frant. Süssera zahajuje umělecké dobývání Moravského krasu. Zde je cesta! Cesta je uvolněna. Následovníkům radostný pozdrav!“ Grafiky, které jsou do publikace vlepeny, zobrazují: skalní bránu nad Punkevními jeskyněmi, závěrovou stěnu Rudického propadání, pohled ze dna propasti Macochy, vodní plavbu v Punkevních jeskyních, krápníkovou výzdobu Masarykova domu Punkevních j., dóm u Anděla v Punkevních jeskyních a detail Čarodějnice v jeskyni Kateřinské. Vlepené grafiky nejsou autorem podepsány a mají natištěné popisky toho, co zobrazují.

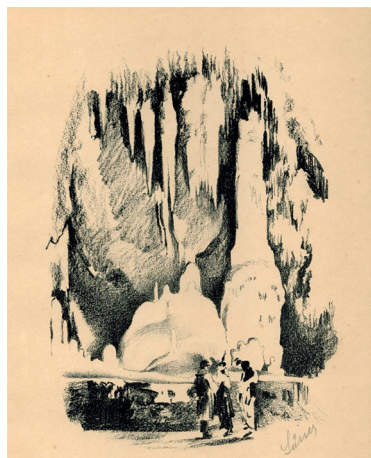
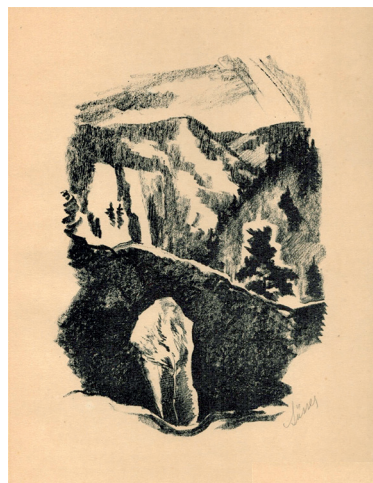
V době, kdy Süsser dílo vytvořil, však vznikly i soubory těchto sedmi grafik v neznámém nákladu, které byly autorem podepsány a neměly natištěné popisky. Jednalo se patrně o sady sběratelské, a ukázky otištěné v tomto článku jsou právě z exempláře tohoto jednoho souboru.

ru. Snad nejkrásnějším vyobrazením je průhled ze dna Macochy. Stylizované postavy 20. let, Absolonův žebřík z dolního můstku; pohled jako z obrazového pole objektivu typu „rybí oko“. Ani další grafiky nezaostávají svojí estetickou a vypočítavou hodnotou. Člun na podzemní Punkvě či Masarykův dóm – opět s postavami. Místo, které bylo objeveno teprve dva roky před vznikem výtvarného díla. Krásně zachycená je také partie Punkevních jeskyní zvaná „U Anděla“. Útvar Čarodějnice v Kateřinské jeskyni vystihl malíř jen pár tahy. I dvě grafiky exteriéru Moravského krasu jsou mimořádně zdařilé a estetické.

Je překvapující, kolik historických dokladů a dokumentů se po mnoha letech opět vynořuje. V knihovnách, archivech i soukromých sbírkách jsou stále uloženy opomíjené skvosty, které přinášejí oživení a mnohdy nové poznatky z naší největší a nejvýznamnější krasové oblasti.

Literatura:

SÜSSER, František Václav, VESELÝ, Adolf. *Moravský kras*. Brno: Bilík, [1922].

Moravský kras na grafikách Františka Václava Süssera. Archiv Petra Zajíčka

Šedesátiletá historie organizace státní ochrany přírody v České republice

Pavel Pešout

Loňský tzv. osmičkový rok byl významný nejen z důvodu hned několika výročí důležitých pro českou státnost, ale též pro ochranu přírody. Založení našich nejstarších pralesních rezervací Žofínského (1838) a Boubínského pralesa (1858) jsme si připomněli „Rokem českých pralesů“⁽¹⁾. V jejich stínu pak poněkud zůstalo výročí ustavení první tuzemské odborné

státní instituce pro ochranu přírody v r. 1958. Tuto událost bychom si však měli připomínat nejen pro odvedenou práci v nesnadném období. Celková připravenost tehdejších institucí v ochraně přírody totiž pomohla po r. 1989 k prosazení razantních změn v životním prostředí a konstituování moderní legislativy a řízení ochrany přírody v České republice.

Kolektiv pracovníků SÚPPOP v průvodu 19. 11. 1989. Foto Dana Turoňová

Počátky historie československé a později české státní ochrany přírody jsou spojeny se založením samostatné republiky v r. 1918.

Usnesením ministerské rady nově vzniklého Ministerstva školství a národní osvěty (MŠANO) v Praze z 20. 11. byla působnost tohoto úřadu i podřízených orgánů rozšířena také na přírodní památky. Tento významný krok byl učiněn z iniciativy Zdeňka Wirtha²⁾, významného historika umění, povoláného na MŠANO na pozici sekčního ředitele, odpovědného za organizování a řízení památkové péče. Už v roce 1919 byli jmenováni konzervátoři pro ochranu přírody (jak pro celý stát, tak pro jednotlivé okresy), a to na dva roky (Procházka 1926). Ve stejném roce jmenoval Z. Wirth externím expertem MŠANO pro ochranu přírody Rudolfa Maximoviče a pověřoval ho úkoly při ochraně objektů zasluhujících si ochranu při provádění pozemkové reformy. V roce 1920 je schválen tzv. přidělový zákon, který předznamenal vznik řady dnešních zvláště chráněných území³⁾. Za první republiky probíhaly intenzivní snahy o přijetí speciální legislativy pro ochranu přírody, všechny pokusy, často dovedené až do meziresortního projednávání, však byly neúspěšné (Anonymus 1921, Procházka 1926, Klika 1946, Veselý 1954, Pešout 2013). V roce 1922 nastupuje R. Maximovič na ministerstvo jako referent pro ochranu přírodních památek (Maximovič 1934), kde pracoval do r. 1942, bohužel až do r. 1935 jako jediný ministerský pracovník pro ochranu přírody (Anonymus 1941, Čeřovský 2012).

V roce 1939 byla rozšířena působnost říšských předpisů v oblasti ochrany přírody na Sudety a při úřadech „vládních presidentů“ v Karlových Varech, Ústí n. Labem a Opavě vznikají „vyšší úřady pro ochranu přírody“. V roce 1942 byla agenda ochrany přírody a domoviny v souladu s říšským zákonem na ochranu přírody z r. 1935 (Maximovič 1939a,b,c) převedena do kompetence „vrchního lesmistra“, tedy ministerstva zemědělství a lesnictví⁴⁾.

Po osvobození se státní ochrana přírody vrací zpět na MŠANO, kde ji R. Maxi-

Zdeněk Vulterin (při monitoringu v SPR Loužek) vedl státní ochranu přírody v letech 1971–1980. Foto Václav Petříček

Exkurze členů Brontosaura v CHKO Český Ráj v r. 1975. Foto Zdeněk Thoma

movič opět vede, a to až do roku 1948 jako generální konzervátor ochrany přírody⁵⁾ (Stejskal 2006). Po jeho odchodu do důchodu se vedoucím pracovníkem pro ochranu přírody na MŠANO stává Maximovičův žák a spolupracovník (od r. 1942, Stockmann 2013) Jaroslav Veselý. V roce 1946 byli ministrem znovu jmeno-

vání konzervátoři, začal vycházet věstník státní ochrany přírody a krajiny „Ochrana přírody“ (Čeřovský & Veselý 1970, Pešout 2012) a na tehdejším Státním památkovém úřadu v Praze bylo v r. 1951 zřízeno oddělení (později odbor) ochrany přírody, které vedl až do r. 1958 Jaroslav Veselý (Veselý 1954, Čeřovský 1981).

Výběr významných dat v historii organizace státní ochrany přírody Československé, resp. České republiky	
1918 (20. 11.)	MŠANO rozšiřuje svou působnost i na přírodní památky.
1919	Jmenování prvních konzervátorů pro ochranu přírody v Československu.
1920 (30. 1.)	Schválení tzv. zákona přidělového č. 81/1920 Sb.
1922	Předložení prvního návrhu zákona na ochranu přírodních památek.
1933 (31. 12.)	Výnos tehdejšího MŠANO (tzv. Silvestrovský výnos).
1942 (15. 1.)	Převedení agendy ochrany přírody a domoviny z MŠANO na protektorátní Ministerstvo zemědělství a lesnictví.
1945	Převedení agendy ochrany přírody a domoviny zpět na MŠANO.
1946	Zahájení vydávání věstníku státní ochrany přírody a krajiny „Ochrana přírody“.
1955 (1. 3.)	Vyhlášení prvního velkoplošného chráněného území, CHKO Český ráj
1956 (25. 8.)	Přijetí prvního zákona o státní ochraně přírody (č. 40/1956 Sb.)
1958 (17. 4.)	Umožnění zřízení státního ústavu památkové péče a ochrany přírody zákonem č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách.
1958 (1. 7.)	Ustavení Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody.
1960 (1. 1.)	Závazek a povinnost státu o všestrannou ochranu přírody byla ukotvena do ústavy Ústavy ČSSR.
1963 (17. 5.)	Zřízení první český národní park – Krkonošský.
1978	Schválena národní koncepce ochrany přírody usnesením vlády (č. 243)
1990	Zřízení Ministerstva životního prostředí.
1990 (1. 7.)	Z úseků ochrany přírody SÚPPOP a KSSPPOP (vč. správ CHKO) byl zřízen Český ústav ochrany přírody spadající do gesce MŽP.
1991 (1. 7.)	Zřízení České inspekce ochrany přírody a krajiny zákonem č. 282/1991 Sb.
1991 (1. 1.)	Do Českého ústavu ochrany přírody byly začleněny všechny stávající správy zpřístupněných jeskyní od rušených ONV a KNV.
1992 (25. 3.)	Schválen zákon o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb.
1992 (16. 12.)	Přijata Ústava České republiky obsahující závazek státu dbát o šetrné využívání zdrojů a přírodního bohatství.
1995 (1. 3.)	Rozdělení ČÚOP na SCHKO ČR (od 1. 5. 2004 Správa ochrany přírody – SOP) a AOPK ČR.
1998	Vláda schválila první státní Program ochrany přírody a krajiny ČR.
2004 (8. 4.)	Schválena tzv. euronovela zákona o ochraně přírody a krajiny (č. 218/2004 Sb.)
2006	Sloučení AOPK a SOP do jedné organizace státní ochrany přírody AOPK ČR a vyčlenění agendy jeskyní do samostatné Správy jeskyní ČR.
2015 (1. 5.)	Ukotvení AOPK ČR jako orgánu ochrany přírody s celostátní působností v zákoně o ochraně přírody a její začlenění mezi služební úřady státní správy.
2017 (1. 3.)	Vyhlášení všech čtyř českých národních parků zákonem.

V roce 1956 je konečně přijat zákon č. 40 o státní ochraně přírody a v r. 1958 zákon o kulturních památkách, kterým byl konstituován Státní ústav památkové péče a ochrany přírody (SÚPPOP).

Státní ústav památkové péče a ochrany přírody

SÚPPOP byl zřízen při Ministerstvu školství a kultury zákonem o kulturních památkách č. 22/1958 Sb. (§19) ze 17. 4. 1958⁶⁾. Jeho posláním na úseku státní ochrany přírody podle zmíněného zákona a ve stejném roce vydaného statutu⁷⁾ bylo hodnotit, popřípadě vypracovávat odborné podklady pro jednání a rozhodování orgánů státní ochrany přírody, poskytovat jim odbornou a metodickou pomoc, organizovat a provádět výzkum, průzkum, bádání a dokumentaci, zejména pokud jde o přírodu jako celek a její části lidskou činností nedotčené nebo jen málo dotčené, o vliv lidské činnosti na přírodu a o čelení nepříznivým vlivům lidské činnosti, zvláště pak výzkum, průzkum a dokumentaci chráněných částí přírody, biologie chráněných druhů organismů a výzkum a přírodovědeckou dokumentaci území velkých staveb a průmyslových oblastí.

Štěstím pro ochranu přírody bylo, že prvním ředitelem SÚPPOP se stal Jaroslav Veselý, profesionální ochránce přírody (Maršáková-Němejcová 1966, Tříška 1966, 1986, Toman & Tomanová 1976). Sice mu někteří kolegové vyčítali úzkostlivou toleranci k památkové péči, v důsledku čehož obor ochrany přírody více neposílil (Čeřovský 2014), k tomu byl však zřejmě tlacen reálnými požadavky. Ve správě krajů a měst byly tisíce památkových objektů nepochybnitelné hodnoty, k jejichž zachování byly třeba vhodné postupy, často i okamžitá řešení k jejich záchraně. Škody na památkových objektech byly také zřetelnější než postupná devastace přírody a krajiny. Přesto je třeba uvést, že toto období bylo pro státní ochranu přírody mimořádně důležité jak při budování útvaru ochrany přírody ve SÚPPOP, tak při vytváření útvarů ochrany přírody v krajských střediscích státní památkové péče a ochrany přírody (KSSPPOP). Jaroslav Veselý se také zasloužil o zapojení

Jaroslav Hromas (vpravo) a Václav Petříček v r. 1973 při vymezení CHKO České středohoří.
Foto archiv Václava Petříčka

Ředitel SÚPPOP Bedřich Tykva a Vojen Ložek při návštěvě zříceniny hradu Zvířetice v r. 1988.
Foto archiv Václava Petříčka

do mezinárodní spolupráce, mj. členstvím SÚPPOP v IUCN již v r. 1958.

Veškerá činnost v ochraně přírody byla v rámci SÚPPOP zpočátku zajišťována útvarem o počtu 14 pracovníků. Ten postupně vedli Jan Tříška (Skřivánek 1982a, 1986), Zdeněk Vulterin (Skřivánek 1982b,

Petříček 2017) a František Skřivánek (Kučera 1994). Kromě veškeré posudkové činnosti pro rozhodování Ministerstva kultury se počáteční úsilí tehdy soustředilo na vyhlášení Krkonošského národního parku a ve spolupráci KSSPPOP na hodnocení a doplňování soustavy CHKO i maloplošných chráněných území. Byla zahájena

inventarizace maloplošných zvláště chráněných území a nastaven systém prověrek jejich stavu, postupně byly položeny základy monitoringu a dokumentace⁹⁾.

V osmdesátých letech byly zahájeny programy aktivní druhové ochrany ve spolupráci s krajskými středisky, ČSOP ad.⁹⁾ a vystavěna první zařízení péče o zraněné volně žijící druhy živočichů. Byla zpracována strategie ochrany genofondu, červené seznamy ohrožených druhů a postupně bylo vydáno pět dílů česko-slovenských červených knih.

Zapojením do státního programu elektronizace byla budována laboratoř dálkového průzkumu Země¹⁰⁾, která se později stala základem pro dnešní útvar Informačního systému ochrany přírody AOPK ČR. Na počátku osmdesátých let také začal SÚPPOP pracovat na novém zákoně o ochraně přírody¹¹⁾. V roce 1986 byla přijata dílčí, ale podstatná novela zákona o státní ochraně přírody (č. 65/1986 Sb.), tzv. sankční dodatek, upravující postihy za porušování zákona (Friedl & Damohorský 1987).

Určitým problémem byla nevyjasněnost kompetencí mezi samostatně působícími SÚPPOP a KSSPPOP, kterou se ústav snažil kompenzovat metodickými poradami a konzultacemi. Další nárůst byrokracie nastal po roce 1980, kdy ke zlepšení péče o památky bylo zřízeno Ústředí státní památkové péče a ochrany přírody, které jen ztížilo komunikaci mezi SÚPPOP a Ministerstvem kultury.

V zahraniční spolupráci je třeba zmínit zejména práci Jana Češovského, který se stal v r. 1969 pro své aktivity v oblasti výchovy pracovníkem sekretariátu IUCN, odtud byl z politických důvodů v r. 1973 naším státem odvolán, v r. 1988 byl zvolen členem Rady IUCN a jedno období byl pak viceprezidentem IUCN (Kučera 1990).

Krajská střediska státní památkové péče a ochrany přírody

V krajích byly výkonnými státními orgány ochrany přírody odbory školství a kultury krajských národních výborů. Příslušný

Ředitelé centrálních organizací státní ochrany přírody a krajiny od r. 1958	
Státní ústav památkové péče a ochrany přírody (1958–1990)	
ředitel ústavu	vedoucí útvaru ochrany přírody*
RNDr. Jaroslav Veselý (1958–1964) PhDr. Vladimír Novotný, DrSc. (1965–1975) JUDr. Otilie Svobodová (1975–1983) PhDr. Bedřich Tykva (1983–1990) Doc. PhDr. Josef Štulc (1990)**	RNDr. Jan Tříška (1958–1971) RTDr. Ing. Jan Vulterin, CSc. (1971–1980) RNDr. František Skřivánek (1981–1990)
Český ústav ochrany přírody (1990–1995)	
RNDr. Jaroslav Hromas (1990–1994) Ing. Ivan Dejmal (1994–1995)	
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (1995–2006)	Správa chráněných krajinných oblastí ČR (1995–2004) Správa ochrany přírody (2004–2006)
Ing. Josef Novák (1995–1998) RNDr. Jan Hošek (1998–1999) RNDr. Jaroslav Hromas (1999–2003) Ing. Martin Dušek (2003–2006)	RNDr. František Pelc (1995–2002) PhDr. Petr Dolejský (2002–2006)
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (2006–dosud)***	
Ing. Martin Dušek (2006) RNDr. František Pelc (2006–2007) RNDr. František Pojer (2007–2010) RNDr. František Pelc (2010–dosud)	
* V případě SÚPPOP bylo, zejména po odvolání Jaroslava Veselého z pozice ředitele, vedení ochrany přírody především na vedoucích útvaru ochrany přírody, někdy zároveň zastávajících pozici náměstka ředitele, proto je uvádíme též.	
** Po oddělení ochrany přírody do samostatného ústavu byl až do r. 2002 ředitelem Státního ústavu památkové péče (dnes NPÚ)	
*** Ředitelem Správy jeskyní ČR oddělené v r. 2006 od AOPK ČR je od r. 2006 RNDr. Jaroslav Hromas.	

pracovník (zpravidla jeden v kraji) se nazýval inspektor ochrany přírody. Podobně na okresních národních výborech působili inspektoři ochrany přírody – za často v počátcích zastávající ještě další agendy, např. roli „církevních tajemníků“. V letech 1958–1961 postupně vznikala KSPPOP, jejíž součástí se staly i správy CHKO. Také správa Krkonošského národního parku spadala pod krajský národní výbor.

Ve své činnosti byla krajská střediska metodicky vedena SÚPPOP a primárně zajišťovala odbornou podporu pro rozhodování krajských a okresních národních výborů, realizovala přírodovědné průzkumy a hodnocení stavu přírody, spolupracovala na přípravě nových chráněných území vč. CHKO (Eberhard 1984, Kuncová 1984, Macák 1985, Podzemný 1985, Polák 1984, Rivola 1985, Strejček 1985). I když

počet pracovníků KSPPOP postupně narůstal, byla podstatná část činnosti v terénu závislá na dobrovolném sboru okresních konzervátorů a zpravodajů ochrany přírody, a to až do počátku devadesátých let (Tříška 1983, Češovský 2004).

Složitá cesta ke konsolidaci státní ochrany přírody

V roce 1990 vzniká MŽP a útvar ochrany přírody SÚPPOP se stává základem Českého ústavu ochrany přírody (ČÚOP). ČÚOP byl ustaven k 1. 7. 1990 a ke stejnému datu do něj byly začleněny útvary ochrany přírody rušených KSSPPOP vč. správ CHKO. K 1. 1. 1991 byly do nově konstituované struktury státní ochrany přírody zařazeny také všechny tehdy existující správy zpřístupněných jeskyní, trochu v rozporu s původní představou, že po vzoru Slovenska vznikne v resortu samostatná správa jeskyní (Hromas 2013). I když oddělení památkové péče a ochrany přírody do různých institucí bylo bezesporu správným krokem, ukázalo se časem, že mezioborová spolupráce při péči o naše společné kulturní a přírodní dědictví je v řadě případů nezbytná (Pešout 2011).

Zásadní změna přichází s novým zákonem o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb, který s platností od 1. 6. 1992 zavedl institut speciální státní správy v ochraně přírody vč. stanovení kompetencí pro správy CHKO a NP. Přijetí nové moderní právní normy v ochraně přírody a krajiny by nebylo možné bez předcházejících více než deset let trvajících příprav a bez celkové připravenosti státní ochrany přírody k prosazování rozsáhlých změn v zajišťování ochrany životního prostředí. Nově přijatá Ústava České republiky o půl roku později však ustanovila, že správní úřady lze zřídit pouze zákonem. I když tím dříve ustanovené správy CHKO a NP nezanikly, stalo se jejich ukotvení ústavně nekonformní a vyžadovalo revizi. Ta měla nastat v „přiměřené době“. Nejprve byl v roce 1995 oddělen úsek řídicí na ČÚOP správy CHKO do nově vzniklé organizace – Správy chráněných krajinných oblastí ČR (SCHKO), ostatní část ústavu se stala

Odstraňování náletů dřevin v PP Sluneční dvůr při brigádě pracovníků SÚPPOP v r. 1971.
Foto archiv Václava Petříčka

základem pro Agenturu ochrany přírody a krajiny ČR, která zajišťovala odbornou podporu pro výkon státní správy. Pro SCHKO byla připravena novela zákona o ochraně přírody a krajiny, ta však ani přes dva pokusy legislativním procesem neprošla. Další snaha o nápravu v roce 2004 neuspěla ve Sněmovně o jeden hlas (Pelc 2016)¹⁰⁾. Tato tzv. euronovela však zajistila transpozici evropských „natureových“ směrnic a mj. přesunula udělování výjimek ze zákazů v ochraně zvláště chráněných druhů z MŽP na správy CHKO a NP. V této souvislosti byla počínaje r. 2004 přejmenována SCHKO na Správu ochrany přírody (SOP) (Moucha 2004).

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR

V roce 2006, v návaznosti na změny v ochraně přírody po ustavení vyšších samosprávných celků (1. 1. 2000) a po vstupu ČR do EU (1. 5. 2004), byly zahájeny kroky k ustavení speciálního orgánu státní správy v ochraně přírody s celostátní působností. Cílem bylo posílit státní ochranu přírody jako instituci obsahující všechny potřebné pilíře – tedy odborné zázemí vč. monitoringu a dokumentace, kompetence k přímému výkonu státní správy a zajišťování péče vč. financování a v neposlední řadě osvětu veřejnosti. V těchto letech to-

tiž obě organizace AOPK ČR i SOP čelily opakovaným vážným návrhům na demonstraci v rámci snah o jiné formy uspořádání správy životního prostředí.

Nejprve v r. 2006 došlo rozhodnutím ministra životního prostředí ke spojení obou organizací státní ochrany přírody do jedné organizační složky státu AOPK ČR. Zároveň provozování veřejně přístupných jeskyní vč. jejich výzkumu a dokumentace bylo svěřeno nově založené příspěvkové organizaci Správa jeskyní ČR (Hromas 2008). Byl tak jasně oddělen výkon státní správy od provozování návštěvnických okruhů, což bylo řešení vhodné nejen z důvodů ochrany přírody, ale zejména z důvodů provozně-ekonomických.

Ani po konstituování AOPK ČR neustalo úsilí o prosazení jejího ustavení zákonem. Bohužel novela z r. 2009 schválena opět nebyla, podařilo se pouze přenést správu NPR a NPP z MŽP na AOPK ČR a jen několik dalších dílčích změn. Až v souvislosti s projednáváním dvanáct let odkládaného služebního zákona (č. 234/2014 Sb.) již muselo padnout rozhodnutí, jaké bude definitivní postavení speciálních orgánů státní správy v ochraně přírody. V případě správ národních parků převážily provozně-ekonomické důvody a tyto zůstaly

mimo režim služebního zákona, v případě AOPK ČR byla volba jasná. Vedení organizace se snažilo o ustavení AOPK ČR jako služebního úřadu, což se zákonem č. 250/2014 Sb. stalo. Postavení služebního úřadu sice znamená vyšší byrokratizaci vnitřních procesů AOPK ČR, avšak přínos v podobě dlouhodobého stabilního ukotvení a zařazení ochrany přírody na roveň ostatním orgánům speciální státní správy nepochybně významně převažuje.

Završení snah o institucionální zabezpečení ochrany přírody

V roce 2017 se podařilo projednat tzv. parkovou novelu zákona o ochraně přírody a vyhlásit všechny naše čtyři národní parky zákonem. Společně s uzákoněním AOPK ČR tak bylo po čtvrtstoletí završeno vytrvalé úsilí mnoha profesionálních i dobrovolných ochranářů a přírodovědců o dlouhodobě stabilizované institucionální zabezpečení ochrany přírody v České republice. Je dnes dobré si připomenout, že na počátku, před šedesáti lety, měla státní ochrana přírody štěstí na několik osobností a kolektivy ochrany přírody v ústředí i krajských střediscích přesvědčené o nezbytnosti své práce a zanícené pro její plnění. Připravenost státní ochrany přírody k prosazení změn po roce 1989 by nebyla možná bez existence společných odborných institucí s památkovou péčí. V období budování socialismu neměly oba obory na různých ustláno, přesto pracovníci SÚPPOP a KSSPPOP dokázali ochránit značnou část našeho kulturního a přírodního dědictví. Patří se na tomto místě poděkovat všem profesionálním i dobrovolným pracovníkům ochrany přírody současným a zejména našim předchůdcům, bez kterých bychom nedokázali vyzdvihnout zabezpečení ochrany přírody a krajiny na úroveň nejvyspělejších zemí.

Poděkování:

Za připomínky k článku děkuji kolegům Bohumilu Kučerovi, Jaroslavu Hromasovi a Václavu Petříčkovi.

Seznam použitých podkladů je připojen k webové verzi článku na www.casopis.ochranaprirody.cz

Vypouštění mladého rysího samce v listopadu 1985 nedaleko Horské Kvildy. Foto Ivo Svoboda

Poznámky:

¹⁾ Ucelený seriál k Roku českých pralesů z pera Tomáše Vršky a kol. byl otištěn v šesti číslech časopisu Živa v r. 2018.

²⁾ PhDr. Zdeněk Wirth zůstal na MŠANO činný až do r. 1939, kdy mu za zásluhy při jeho odchodu poděkoval prezident republiky (Anonymus 1939).

³⁾ Zákon ze dne 30. ledna 1920, kterým se vydávájí po rozumu § 10 zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb. zák. a nař., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr ku přidělené půdě (tzv. zákon přidělový) v § 20 dával pozemkovým úřadům za povinnost, aby „přidělem nebyly rušeny krásy přírodní a ráz krajinný a aby nevzaly

újmy památky přírodní, historické a umělecké. Pozemkový úřad může k tomu cíli svoliti, aby plochy, které jsou věnovány parkům, přírodním parkům, které slouží jinak k okrase krajiny, nebo jejichž účelem jest zachovati ukázku původního rázu krajinného, nebo zajistiti a ochrániti historické památky a jejich okolí s nimi úzce souvisící, vlastníkům byly ponechány vedle výměry půdy, která podle § 11 zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb. zák. a nař., může býti propuštěna dosavadnímu vlastníku ze záboru, jestliže vlastník podrobí se podmínkám stanoveným pozemkovým úřadem v dohodě se zúčastněnými ministerstvy, pokud se týká přístupnosti oněch míst obecnstvu, pracovníkům vědeckým a uměleckým, nebo používání jejich k účelům lidumilným“ a zároveň měl možnost dle § 50 „ustanoviti zvláštní řád o hospodaření ...

ochrany památek přírodních a uměleckých, zachování krajinného rázu a krajinných zvláštností při stavbách ... a t.p.“.

⁴⁾ Podle vládního nařízení č. 14 z 15. 1. 1942 o nové organizaci některých ústředních úřadů, Sb. z. Protektorátu Čechy a Morava 1942, s. 75–80 a vládního nařízení č. 208 z 15. 3. 1942 o nové organizaci některých ústředních úřadů (reorganizační nařízení), Sb. z. Protektorátu Čechy a Morava 1942, s. 997 – 1003.4)

⁵⁾ Po roce 1946 byl název jeho funkce změněn na „ústřední konzervátor státní péče o ochranu přírody“ (Čeřovský 2004).

⁶⁾ Původně měly vzniknout ústavy dva, jeden pro památkovou péči a jeden pro ochranu přírody. Na poradě vedení ministerstva však byl nakonec prosazen vznik jednoho společného ústavu (Kučera 1998).

⁷⁾ Výnos Ministerstva školství a kultury ze dne 28. 8. 1958, č. j. 38736/1958-E 1, Věstník MSK XIV, 277.

⁸⁾ K roku 1990 byl vyhlášen 1 NP, 17 CHKO a 13,5 % území republiky bylo pokryto chráněnými územími.

Ve spolupráci s Výzkumným ústavem zvukové a obrazové techniky bylo zahájeno letecké snímkování ve 4 pásmech spektra do měřítka 1 : 25 000 a zhotovování odvozenin pro užívání v měřítku 1 : 5000. Na příkladu CHKO Jizerské hory byla ze zhotovených odvozenin ověřena možnost vyhodnocení stupně poškození smrků imisemi. V té době něco takového nedokázala žádná jiná organizace v republice. V polovině 90. let byly nasnímkovány další CHKO a NP Krkonoše a Šumava. LADAP byl v 90. letech převeden na budování GIS.

⁹⁾ Programy Lynx, (postupná repatriace rysa ostrovida na Šumavu), Haliaeetus (stabilizace orla skalního na Třeboňsku), dále programy Tetrao, Lutra, Otis, Falco, Margaritifera (Trpák 1989).

¹⁰⁾ Průřezově činnost SÚPPOP v oblasti ochrany přírody popsal tehdejší náměstek ředitele pro ochranu přírody František Skřivánek (1983).

¹¹⁾ Jediným plnohodnotně zakotveným speciálním orgánem ochrany přírody tak byla Správa Národního parku České Švýcarsko, která vznikla samostatným zákonem (č. 161/1999 Sb., kterým se vyhlášíje Národní park České Švýcarsko a měníse zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny ve znění pozdějších předpisů).